

Eva Danišová
Pal miro papus

Mire papus vičinenas Barovčák. E baba les nekhbuter vičinelas „kuduš the kurevňikos“. Has len pharo dživipen, avka sar savore Roman. Jekhvar kajso, jekhvar ajso...

Kamav te phenel, hoj le papus igen kamavas, bo man la babaha ľikerde avri.

Sar ulľom, ta na has o papus khere, bo ačhľa andre Opava. Bešenass odoj, aľe miri baba lestar denašľa het. But pen duj džene halasinde, joj bešľa pre mašina the avľa andro foros Česká Třebová. Miri daj has manca phari, the tiš laha geľľa. Palis ulľom, ľikerenas man jon duj džena, no o papus pes do džandľa, kaj hine, ta avľa pal e baba. Mange akor has vaj duj čhon. E baba mange kada sa vakerelas.

Jekhvar raťi o papus avel, durkinel pre blaka, vičinel: „Haňo, sal adaj, oda me o Janoš!“

Akana šunel te rovel cikne čhavores, phenel peske: „Ta so oda?“

E baba les mukhľa andre, aľe duma leha na delas. Has pre leste but rušľi, bo akor Opavate lake o papus čorda varesave love, oda sar te la murdardahas, bo joj has bari gazdiňa, džanelas ňisostar te kerel love. Čori, šoha ňikda pal ole lovore na chaľa, ča len ginelas upre, garuvelas the sar kampelas mire bačiske, mira dakere phraleske, ta ľidžalas leske. E baba ňikas pro svetos na kamelas avka sar les. O dživipen vaš leske delas. Na has la buter čhave, ča miri daj the o bačis.

Eva Danišová
O mém dědečkovi

Mému dědečkovi říkali Barovčák. Babička mu nejčastěji říkala „žebračku a kurevníku.“ Měli oba moc těžký život, tak jako všichni Romové. Jednou takový, podruhé onaký...

Chci říct, že jsem dědečka velmi milovala, protože mě společně s babičkou vychovali.

Když jsem se narodila, tak u nás doma zrovna nebyl, protože zůstal v Opavě. Bydleli tam s babičkou, ale hrozně se pohádali a babička od něho utekla. Jednoduše sedla na vlak a dojela do města Česká Třebová. Moje maminka už byla těhotná a jela s ní. Potom jsem se narodila a společně se o mně staraly. Když se děda dověděl, kde jsou, tak přijel za babičkou. Mně tenkrát byly asi dva měsíce. Babička mi často tuto historku vyprávěla.

Jednou večer dědeček přijel, klepal na okno a volal: „Haňo, to jsem já, Janoš, jsi tam?!“

Najednou slyší pláč malého dítěte, říká si: „Co to je?“

Babička ho pustila dovnitř, ale nemluvila s ním. Ona se na něho zlobila, protože tenkrát v Opavě jí ukradl nějaké peníze, a to bylo, jako by ji byl zabil, protože babička peníze prostě milovala. Uměla z jedné koruny ušetřit deset. Chudinka, nikdy si těch ušetřených peněz neužila. Jen je velice ráda přepočítávala, schovávala je pro mého strýce. Když potřeboval, tak mu je babička s velkou radostí vždy dala. Milovala ho nejvíc na celém světě. Neměla víc dětí, jen maminku a jeho.

Ta o papus avľa andre the phučel latar: „Ta so, Haňo, kaskero čavoro?“

E baba duma na del! Akana o papus duminelas, hoj som lakeri. Hoj hin la avre muršeha čavoro.

Na džanelas, hoj miri daj has manca phari. Akor mek e baba na has but phuri, has lake vaj tranda the ochto berš.

O papus imar na džanelas, so te kerel. Na kajsi choľi chalas. Chudľa lake te rakinel. Uštel upre, hoj la marela, chudľa la te koške-rel: „Ta tu lubňije, sukervica the morovica tuke te marel pro nakh, mandar denašľal, avre muršeha tut presuťal, akana hin tut kadaj cik-no čavoro, imar me tut murdarav. Phen, kastar hin tut kada čavoro, džav, murdarav the les.“

Miri baba has cikňori, ajso šumpřľikos, aľe na delas pes leske. Asalas tel o nakh, aľe imar daralas lestar, bo miro papus has baro beng, sar chalas choľi. Ta e baba leske phenel: „Barovčakona, ta so diliňaľos avri, sem oda la Julkakeri čajori. Vičinas la Evička.“

O papus mekh buter chudľa te rušel, bo na džandľa, hoj miri daj phari. Phenel la babake: „U kaj e Julka, te oda lakeri čajori. Sar oda, hoj nane paš late! O benga tumen mi len, so tumen duj džehňa paratinen!“

E baba na džanelas, so leske te phenel, bo miri daj geľľa akor pre zabava. „Maj avela,“ phendľa leske.

Ta užarenas so duj džene mira da. Kamplľa či na kamplľa, miri daj na avelas pale. O papus imar la babake na pačalas. Pale pes laha halasinelas, košelasy, rakinelas lake. Phe-

Děda se jí ptá: „Tak co Haňo, čím to je dítě?“

Babička opět neodpovídala! Děda si myslel, že jsem její dítě. Že má dítě s jiným mužem.

Nevěděl totiž, že moje maminka byla těhotná. Tenkrát byla babička ještě mladá, bylo jí asi třicet osm let.

Děda si nevěděl rady. Měl vztek. Začal babičce hrozně nadávat. A babička s ním opět nepromluvila. V tom děda vstal, chtěl ji bít, začal ji proklínat: „Aby tě všechny nemoci sežraly, utekla jsi ode mně, máš dítě s jiným mužem, a teď tady máš jeho dítě, já tě zabiju. Řekni, s kým to dítě máš, ať ho můžu taky zabít.“

Babička byla proti dědovi hrozně maličká, takový šampřľíček, ale nedala se. Smála se, ale věděla, že žerty musí stranou, protože děda byl velký prudšas. Tak mu říká: „Barovčáku, co blázníš, vždyť to je dítě naší Julky. Říkáme jí Evička.“

Děda se ještě více rozzlobil, protože nevěděl, že je moje maminka těhotná. Říká babičce: „A kde je Julka, když to je její dítě. Proč není u dítěte! Ať vás obě dvě čerti vezmou.“

Babička nevěděla, co mu má říct, protože maminka šla tenkrát na zábavu. „Hned přijde,“ řekla dědovi.

Společně potom čekali na maminku. Jako naschvál se maminka nevracela. Děda už zase babičce přestával věřit. Říkal si, že by mě maminka takhle nenechala. Ta ovšem o mně ne-

nelas peske, hoj miri daj man kavka na mukhlahas. E daj pal mande na daralas, bo imar ciknoestar man e baba vaš nič pro svetos na delas. Sar has e daj phari, ta lake e baba cine-las cukrici, torta the phenelas lake. „Oda na cinav tuke, aľe la čhajorake andro per.“ (La da e baba but na kamelas, bo has čhidí pro papus.) Čačes, joj imar džanelas, hoj me oda avava. Imar andro per man vičinelas Evička.

O papus phirelas upre tele pal o kher, koškerelas so duj džeňen, la baba the mira da, bo na džanelas, kaj hin o čačipen. Daralas pal e baba, bo la kamelas. Daralas pal late, thovavlas la avre muršenca, aľe les korkores has ajci lubňa, kaj zijand te vakerel. Has les trin romňija. Jekh mekh anglal e baba, palis mekh aver, sar leha e baba imar na dživelas. Pro phuripen mekh dživelas terňa džuvľijaha the čhavoro les laha has. Miro papus has baro špekulantos Rom, aľe šukar murš, sar hercos. Džanelas te ginel the te irinel, oda has akor maškar o Roma baro čudos. Sako les rado dikhelas, ča miri baba na! Sar pal leste vakerelas, ta les ča košelas. Varekana kamukeri, varekana čačes.

O papus pes chudľa pale la babaha te halasinel, the lake pekľa vaj trin pal o muj, pal o šero. Miri somnakuňi baba čori ča bešelas, the rovelas. Imar na džanelas, so leske te phenel. Na kamelas vika andro kher, bo somas cikňori.

Kavka pen odoj halasinenas, kim n'avľa miri daj. Sar avľa andro kher, ta o papus latar phučelas, sar oda, hoj hin la čhavoro, soske leske na phenda, kada the koda... O papus la

měla žádný strach, protože jsem už od narození byla více babičky než maminky. Maminka mi vyprávěla, že když byla těhotná, tak jí babička kupovala bonbóny, zákusky a vřdycy jí říkala: „To nekupuju tobě, kupuju to Evičce do bříska.“ (Nikdy neměla maminku moc ráda, protože byla podobná dědovi.) Opravdu, už když jsem byla v břísku, tak mi říkala Evička.

Děda chodil sem a tam, nadával a proklínal už obě dvě, protože ještě pořád nevěděl, jak se ta věc má. Báľ se o babičku, žáľil na ni, ale sám nenechal na pokoji žádnou sukni. Měl tři manželky. Jednu ještě před babičkou, a potom jednu ještě později, když už s ním babička nežila. Ve svém pokročilém věku ještě žil s mladou ženou a dokonce s ní měl dítě. Děda byl prostě světák, ale strašně hezký chlap, vypadal jako herec. Uměl číst a psát, což v té době bylo mezi Romy něco extra. Každý měl mého dědu rád, jen babička mu nemohla přijít na jméno. Když o něm mluvila, tak ho stále proklínala. Někdy jen na oko, jindy smrtelně vážně.

Děda s babičkou se znovu začali hádat. Babička dostala i pár facek. Moje zlatá babička už jen seděla a brečela. Nevěděla, jak mu to má vysvětlit. Nechtěla žádný křik, protože jsem byla v pokoji.

Tak se dohadovali, dokud nepřišla moje maminka. Když vešla dovnitř, děda se jí hned ptal, jak to, že má dítě, proč mu to neřekla, ptal se na to i ono... Maminka mu všechno

da but kamelas. Kerenas penge la babaha pre cho'i. Joj kamelas le bačis the o papus la da.

E daj leske sa phendā, tiš lestar daralas, bo o papus pes Opavate mardā le Romenca, ola famel'ijatar, khatar has miro dad. Na kamelas, hoj miri daj leha te dživel. E daj les mangelas, te pre late na rušel. Phenelas leske: „Dado, me tutar daravas, bo na kamehas les, daravas, hoj man čhiveha andal o kher avri, ta našti tuke phendom. Akana imar man hin čhajori, ta av, dikh pre late, savi šukar, sar amenge barol.“

Sar kada o papus šunda, chudla te rovel, iľa man pro vasta, čumidelas man, mindar man kamelas.

Paľis avka dopejľa, hoj ačhilom paš lende, the e daj amenca imar na has.

Na džanav ko lendar duje dženendar man buter kamelas, či e baba abo o papus, bo so duj džene manca kerenas baro baripen. Šoha ňikda mange na phende jekh na lačho lavoro, avka man kamenas, hoj mekh akana som olestar džid'i. Pregejľa imar but paňi, sar dživav, jon imar so duj čore mule, aľe andre miro jilo dživen the den man zor. Te phandav o jakha, šunav le papus, sar bašavel pre lavuta, dikhav les, sar kerel o kašta, sar kerel o pherasa, šunav les дума te del...

vysvětlila, také se ho bála, protože děda se tenkrát v Opavě popral s Romy z otcovy rodiny. Nechtěl, aby maminka s otcem žila. Maminka dědu prosila, ať se na ni nezlobí. Říkala mu: „Tati, já jsem se bála, že mě vyhodíš z domu, nemohla jsem ti to říct. Teď už mám holčičku, tak se na ni podívej, jak je hezká, jak nám pěkně roste.“

Když to děda slyšel, začal plakat, vzal mě do náruče, líbal mě a hned si mě zamiloval.

Nakonec to dopadlo tak, že jsem zůstala u babičky a dědy. Maminka s námi už nebydlela.

Nevím, kdo z nich mě měl víc rád, jestli babička nebo děda, protože oba dva na mě nedali dopustit. Nikdy mi ani slovíčkem neublížili. Dali mi tolik lásky, že z ní čerpám dodnes. Dnes jsem už starší, oba mí prarodiče jsou už chudáčci mrtví, ale v mém srdci žijí a dávají mi sílu. Když zavřu oči, slyším dědečka hrát na housle, vidím ho, jak řeže dříví, jak vymýšlí legraci, slyším ho mluvit...

překlad autorka

Romano džaniben – řilaj 2008

Časopis romistických studiř

Tento řasopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Publikace byla financována hlavnřím městem Praha z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin na územřím hl. m. Praky pro rok 2008.

Toto říslo je výstupem z výzkumného záměru ř. MSM 0021620825
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětřm holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondřříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300
Šěfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadřílková
Technická redaktorka: Eva Zdařilová

Recenzovali: doc. PhDr. Jiřř Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs

Sazba: Petr Teichman
Tisk: PBtisk, Příbram
Produkci zajiřřřuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz
Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně pořřtovného a balného)
ISSN 1210-8545

Evidenční říslo podle tiskového zákona: MK řR E 6882

Nevyřřádané rukopisy a fotografie se nevracejř. Obsah zveřřejněných polemických řlánků
nemusř být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno

Ředitelstvřm pořřt Praha ř.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.